

Darmstadt, 1980. 167/ -- közli a helység Minischthal német nevet is. De ez is új fordítás lehet, mert szerzője nem ismerte a helybeli németsegtől használt Mönisch folyónevet.

REUTER CAMILLO

MÉG EGYSZER A BÖRHÍD-ROL

1. Nagy tudósok többféleképpen is hathatnak a tudomány fejlődésére. Először is természetesen saját munkásságukkal: írásokkal, könyvekkel, előadásokkal, tudományszervezői tevékenységükkel stb. Másodszor tanítványokon, híveken, követőkön keresztül, akik átveszik az eszmei örökséget és továbbfejlesztik azt. Sőt, van egy még közvetlenebb hatásuk a tudományra: ők az inspirálói és címzettjei a korunkban népszerű emlék-könyv-irodalomnak. Emlékkönyvbe írni jó. Emlékkönyvbe írva megtiszteljük az ünnepeltet. Ilyenkor minket is megtisztelnek, mert felkérnek, hogy írjunk valamit. Én is megtisztelve érzem magam, hogy adózhatok Pais Dezső emlékének egy kis tanulmány-nal a Névtani Értesítő Pais-emlékszámban. S hogy stílszerű legyek, olyan kérdéshez szólok hozzá, amelynek első összefoglalása is emlékkönyvbe készült, a Pais-emlékkönyvbe /Emlékkönyv Pais Dezső hetvenedik születésnapjára. Írták tisztelői, barátai és tanítványai. Szerk. BÁRCZI GÉZA és BENKŐ LORÁND, Bp., 1956./.

2. KERESZTES KÁLMÁN „Börfa, börhíd -- бүрү” című szép tanulmányának /Pais-Eml. 324--9/ középpontjában tájszóvizsgálat áll. Meggyőzően, alapos anyaggyűjtésre támaszkodva bizonyítja, hogy börfa ~ bүrfa /stb./ 'gerendaféle, illetőleg valamely gerendaféléből készült eszköz /kocsin, szánkón, hajón stb./' szavunk eredetben és jelentésben nem azonos a hangzásban igen hasonló /olykor alaki egyezést is mutató/ bérfa ~ bělfa /stb./ 'valamely faeszköz belső szerkezeti eleme /járomban kerékben, vetélőben stb./' tájszóval. Az előbbi előtagjában a szláv eredetű bүrү 'gerenda /stb./', az utóbbiában a finnugor eredetű

bél 'belső-rész' van. Majd gondolatmenetét továbbfűzve felteszi a kérdést: ahogy a bürüfa ~ börüfa-ból bürfa ~ börfa keletkezhetett kétnyíltszótagos tendenciával, miért ne lehetne ugyanez a börhíd ~ bürhíd tájszó keletkezésmódja is /a bürühíd-ból/? Megemlíti ugyan egy másik etimológiai ötletet is /e szerint a börhíd börtömlőkre épített úszó hídféleség lenne/, de ezt maga is kevésbé valószínűnek tartja. Mindenesetre ezt a kérdést nyitva hagyja, s megválaszolását a későbbi, újabb adatokat felvonultató kutatásokra bízza. Óvatosságra az adatok csekély voltán kívül még a következők késztetik: 1. A bürü szóföldrajzi helyzete még értelmezésre vár. A Dunántúlon -- annak is a délnyugati részén -- elég gyakori, de szórványosan keleten -- pl. a Tiszántúlon, Szabolcsban, Biharban -- is előfordul. Mi a viszonya a távol eső adatoknak egymáshoz? /Külön átvételről vagy fokozatos terjedésről van szó?/ 2. A bürü és a börhíd mint denotátumok tárgyilag, néprajzilag változatos képet mutatnak /gerendából, pallóból, nádkévéből, zsúpkévéből stb. készülnek/. 3. Tovább vizsgálendő, milyen szerepet játszik a bör szó a börhíd jelentéstörténetében.

3. Főleg a téma érdekes néprajzi vonatkozásai keltették fel SZENTMIHÁLYI IMRE figyelmét, aki az Ethnográfia 1974. évfolyamában /LXXXV, 85--9/ Börhíd címmel tette közzé gondolatait. Már tanulmánya elején megörvendeztetni az olvasót egy nagyszerű levéltári adattal, amely egyben börhíd szavunk első ismert előfordulását is tartalmazza: 1639: Egy ember most gőt [jött], az azt beszélli, hogy Kániauárának az árkát [a törökök] megh ~~mérték~~, és hogy ualamy tömlőkön bör hydat csynáltak uolna, ugy hogy azon [a várat] megh lopni akarnak..." /Ethn. i. h. 8. jegyz./. E részlet Eördögh István pölöskei várkapitány leveléből való, amelyet Kaczor Balázs egerszegi substituus kapitánynak írt a Zala megyei kis végvár, Kányavár dolgát érintve. A levél szövegezéséből kiderül, hogy a várkapitány igencsak bizonytalan a hídféleség mibenlétét illetően. /Az is meglehet, hogy a valóságban nem is börtömlőkre épült az a híd; talán a tájszó téves értelmezésének, a népetimológia korai működésének lehetünk tanúi./ Mindenesetre Szentmihályi tovább kutat a börhíd

után, és sikerül GÖNCZINEK göcseji-hetési monográfiájában XX. századi nyomra bukkannia: „A várba [ti. Kányavárba -- J. D.] -- a hagyomány szerint -- bőrhídon jártak.” /Ethn. i. h. 85./ „Ezt a helyi hagyományt -- folytatja Szentmihályi -- később én is megtaláltam ilyen formában: >> A várat víz vette körül és bőrhíd volt rajta, azon szoktak keresztül járni.<< -- Itt >vár volt, bőrhídon jártak be hozzá... A várhoz bőrhíd vezetett.<<” Később helyesen állapítja meg, hogy a mai tájszótatok nem lehetnek a törökkori esemény hiedelembeli maradványai, hiszen maga a szó több helyen is előfordul. GÖNCZITől idéz még egy hasonló példát a közeli Páka mocsárvárával kapcsolatban, majd a „Zala megye földrajzi nevei”-ből /Zalaegerszeg, 1964. -- a továbbiakban ZMFN./, melynek maga is munkatársa volt, közöl egy csokorra való Bőrhíd-at. Ezzel a téma kutatásának olyan új útját nyitotta meg, amelyen előrehaladva talán megnyugtató módon tisztázható egy halódó tájszó keletkezés- és fejlődés-története. A nagy lehetőség tehát főleg a helynévtárak megvalósításában rejlik. Vajon mit mondanak a hagyományörző helynevek? Az utóbbi években sok szép gyűjtés látott napvilágot, amiket Szentmihályi annakidején még nem használhatott. Mielőtt tehát az általam nagyrabecsült szerzővel /egyébként jóbaráttal/ vitába szállnék az adatok értelmezését, a nyelvi következtetések dolgát illetően, közlöm a gyűjtött anyagot.

4. Az alábbiakban nyugatról kelet felé haladva veszem sorra a megyéket; azon belül először a Bőrhíd, majd a Bürühíd adatai következnek: V a s m e g y e /Vas megye földrajzi nevei. Közzétette Balogh Lajos, Barbalics Imre, Bárdosi János, Bokor József, Gutmann Miklós, Gyarmathy Miklós, Hajdú Mihály, Laky Rezső, Ördög Ferenc, Pomogyi József, Szabó László, Vörös Ottó; Szombathely, 1982. -- VMFN./: 156/43. Bőr-híd Vö, r, sz. Ágból készült híd volt. Ma kőhíd. -- 37/1070. Bürü : Bürü-híd. Kis híd. | 37/827. Börgyári-bürühíd : Cipőgyári-bürühíd. Gyaloghíd a gyárral szemben a Perinten. | 42/19. Sóhajok hidja : Bürü-híd. Fahíd volt... | 37/46. Bürühidak. A Gyöngyös-patakon és a Holczer-malom ... árapasztó csatornáján levő gyaloghidak. | Bizonyára idevonható még a következő adat is: 23/9. Bőri-híd : Petőfi-utcai-híd. /*Bürü-híd > Bőri-híd mgh.-hasonulással./

Z a l a m e g y e /ZMFN./: 62/14. Bőr-híd Híd. | 215/50. Bőr-híd Híd. | 218/35. Bőr-híd V. r. A gelsei ördögök itt mérték csapást a törökökre, és annyi törököt kaszaboltak le, hogy az itt levő mélyedést holttestek töltötték fel. Ezen keltek át az ellenség üldözésekor. | 72/202. Bőrhídi-düllő D. e. sz. A talaj eső után úgy mozog, mint a bőr. -- 176/33. Nab-börü : Bürü-híd. Kis deszkahíd. | 250/2: Bürü-híd Híd.

S o m o g y m e g y e /Somogy megye földrajzi nevei. Tudományos irányító Végh József. Közzétette Balogh Lajos, Hajdú Mihály, Hosszú Ferenc, Király Lajos, Markó Imre Lehel, Ördög Ferenc, Pesti János, Szabó József, Szabó László. Bp., 1974. -- SMFN./: 205/181. Bőr-híd Híd.

K o m á r o m m e g y e /Komárom megye földrajzi nevei. Tudományos irányító Ördög Ferenc és Végh József. Közzétette Gerstner Károly, Hegedűs Attila, Körmendi Géza, Túri Róbert, Vitányi Borbála. Szerkesztette Balogh Lajos és Ördög Ferenc. Bp., 1985. MNyTK. 169. sz. -- KMFN./: 76/13. Bürü-híd Híd. A Bürüről ... kapta a nevét.

T o l n a m e g y e /Tolna megye földrajzi nevei. Tudományos irányító Ördög Ferenc és Végh József. Közzétette Hajdú Mihály, Király Lajos, Ördög Ferenc, Rónai Béla, Szabó József, Vadas Ferenc. Bp., 1981. -- TMFN./: Két közvetett adat sorolható ide, ezek azonban névtanilag különböznek a többi Bürü-híd-től. Szakcs és Kocsola határán van egy vízenyős terület, melyen régen is egy vagy több híd vezetett át, ezért a területet Bürü-nek /ill. Bürük-nek/ hívták /l. 44/163. stb./. Mivel e tájszó értelme itt elhomályosult /l. a földrajzi köznevek szótárában a 38. lapon/, és helyét a híd vette át, a területnév -- hídnév átvitel alapján ilyen különleges nevek keletkeztek: 44/183. Bürüi-híd, illetve 46/210. Bürüki-híd -- ugyanazon objektum /híd/ nevei.

H e v e s m e g y e /Heves megye földrajzi nevei. I. Az egri járás. MNyTK. 125. sz. Bp., 1970.; II. A füzesabonyi járás. MNyTK. 144. sz. Bp., 1975.; III. A hevesi járás. MNyTK. 145. sz. Bp., 1980. Mindhárom kötet közlétevéje Pelle Béláné. -- HMFN/I--III./: HMFN/I. 5/83. Bőr-híd ... Ds, l. | HMFN/III.

12/387. Bőr-híd L, Vm, ka, gyep. A gyep süppedt, hajlott, mint a bőr a láb alatt. | 12/389. Bőr-hídi-kanális. A Bőr-hídtól viszi a vizet a Hanyi érbe.

A fentiekén kívül ide kívánczik még, mivel földrajzi névnek is tekinthető a Keresztes által lábjegyzetbe tett B á c s - K i s k u n m e g y e i adat /Pais-Eml. 329/: „Kúnszentmiklóson a Bakéren van egy keskeny padlőhíd, amit bőr-híd-nak neveznek.” /KOGUTOWICZ nyomán; l. még MNy. XXVI, 347./

A gyér k ö z n é v i adatok közül Keresztes gyűjtéséből idézek még hármat, főleg az érdekes tárgytörténeti vonatkozások miatt: GYÖRFFY ISTVÁNNak „A Nagykunság és környékének népi építkezése” című tanulmányából: „A hidakról szólva megemlíthetjük, hogy hajdan, míg számtalan erek barázdolták a határt, bűrhídat építettek. A bűrhidak úgy készültek, hogy a víz tükrére nádkévéket fektettek, fűzfagúzs-szal, gyékénynyel [így!] összekötötték, felül giz-gazzal meghordták. Mikor a rakott szekér keresztülment rajta, kicsit elült, de azért olyan erős volt, mint mondják, hogy a gulya is átment rajta. Ma már néhány tölgyfa-híd és zsilipes kőhíd van az utakon.” /Néprért. VIII, 5./ | „bűrhíd fn. A királ csináltatott a vízőn bűrhídat. KálmHagy. II. 72. /SzegSz. bűrhíd a./ | Végül Keresztes ismerteti Berkó István szóbeli közlését: 1894-ben Ipolyságon „Egy szőlőpásztor közölte vele, hogy a katonák »holnap bűrhídat csinálnak« /ti. az Ipolyon való átkelésre/. Az elbeszélő szerint a szőlőpásztor ezt az ottani parasztoktól hallotta. Másnap kíváncsian lesték, milyen lesz a bűrhíd. Csalódtak, mert a híd zsúpkévékből készült.” /Pais-Eml. 329./ -- Újabb adatokat l. még ÚMTsz. I, 658 bűrhíd a. /Tápéról, a Kis- és Nagy-Sárrétről, Egyházaskérről/.

5. Térjünk rá ezek után Szentmihályi Imre okfejtéseire. Feltételezésének lényege az, hogy a bűrhíd szónak nincs köze a bűrűhíd-hoz, az előbbi tulajdonképpen metaforikus szóalkotás eredménye: a bűrhidak -- lévén lazább alkotmányok -- úgy süppednek, mozognak, mint a bőr /az összetétel előtagjában valóban a bőr lenne/. Szerinte a két dolog tárgyilag is jól elválasztható: „-- idézett adatainkból kitűnően -- népünk élesen

megkülönbözteti a bűrüt a bőr/bűr-/hídtól." /Ethn. LXXXV, 87
 16. sz. jegyz. vége./ Nos, én ebben nem vagyok ennyire biztos.
 Itt van mindjárt az első két -- saját maga idézte -- helynévi
 adat: „A bőrhíd Pálfiszegen és Nagyradán egy-egy híd neve”
 /i. h. 86 -- ZMFN. 62/14., 215/50./, majd a következő lapon:
 „a Bakéren át vezető p a d l ó h í d n a k bőrhíd a neve”.
 L. még az én gyűjtésemből: SMFN. 205/181. Bőr-híd Híd. Vagyis
 itt a Bőrhíd-ak jelentése: 'hidacska, palló, gyaloghíd', azaz
bűrű! /Vannak persze olyan adatok is, ahol a híd eltűntével
 területnévvé vált a Bőrhíd, l. az adattárat./ Mindenesetre
 már a fenti néhány adat is óvatosságra int. Az ellentmondást
 Szentmihályi a következő mondattal igyekszik elhárítani: „Ahol
 ma hidat jelölnek e szóval, ott feltehető, hogy egykor vagy
 tágabb körű az elnevezés, és a név a híd /patak/ mocsaras kör-
 nyékére is vonatkozott, vagy a szó a híd labilis jellegére
 utalt. />>Mozgott, mint a bőr.<< /” /I. h. 86./ Én az egyik
 feltevést sem tartom meggyőzőnek. Ha „a név a híd /patak/ mo-
 csaras környékére is vonatkozott” -- vagyis ma már nem vonat-
 kozik --, akkor ezt mint fejlődést történetileg csak jelölés-
 szűkülésnek értelmezhetem, holott ilyen kettősséget ebben az
 esetben csak hídnév → határnév jelölésbővüléssel tudok ma-
 gyarázni. H a „a név a híd /patak/ mocsaras környékére i s
 vonatkozott”, de a fenti kritikus adatoknál ilyesmiről nincs
 tudomásunk. A másik feltevés: „vagy a szó a híd labilis jelle-
 gére utalt.” Itt saját magának mond ellent, hiszen szerinte a
 hidak eme fajtáját „népünk é l e s e n megkülönbözteti
 ... a bőr/bűr-/hídtól.” A labilis jelleg különben sem lehet
 kritérium, mert mindkét hídfajtánál -- némi jóindulattal --
 feltehető. A zárójelben felvonultatott idézet /„Mozgott, mint
 a bőr.”/ ide nem illik, mert nem a hídra, hanem a talajra vo-
 natkozik. /A teljes idézet így kezdődik: „A talaj eső után úgy
 mozog...”/ Hasonló jellegű -- szerintem inkább népetimológias
 -- megjegyzés áll az egyik saját gyűjtésemből származó adat
 mellett: HMFN/III. 12/387. „Bőr-híd ... A gyepek sűppedt, haj-
 lott, mint a bőr a láb alatt.”

Sajnos az olyan esetek, amelyekben a hidak emlékét már csak a dülönév őrzi, tárgytörténetileg csak másodrendű bizonyító erővel rendelkeznek: nem tudjuk biztosan, a nevek milyen építményt jelöltek. Ilyen Szentmihályinak a másik két zalai neve Gelse és Becsvölgye határából /ZMFN. 218/35., 72/202./. Ami pedig az idekapcsolt két népi magyarázatot illeti: Az elsőről /a törökök hulláin keresztül keltek át, ez szolgált hídul/ elismeri, hogy „az elhomályosodott értelmű dülönév fejtette ki azt” /i. h. 86/, tehát népetimológia. Miért ne lehetne a második is az /„A talaj eső után úgy mozgott, mint a bőr...”/?

Most pedig fordítsuk meg a kérdést: Ha a bőrhíd-nak van 'hidacska, palló, gyaloghíd' jelentése, van-e a bűrű-nek 'növényi eredetű szövedékből készült /esetleg úszó/ híd v. töltés' jelentése? Van. Az Új Magyar Tájszótár bűrű címszava alatt /I, 659/ ilyen értelmezést is találunk: „a. bűrű /Nkság 697: 54/ | bűrű /K.-Sárrét, N.-Sárrét 2112: 111/: nádkévékből készült híd | b. bűrű /uo. 2110: 93/: növényi hulladékból és trágyából készült, a sáron átvezető töltésféle.” Sőt ugyanott van bűrűhíd címszó is, mely alatt többek között ez olvasható: „... /K.-Sárrét, N.-Sárrét 2112: 111/: a víz medrébe vert karók közé fektetett nádkévékből álló híd.” A karózással rögzített nádkévehíd a két hídtypus közötti átmenetnek is tekinthető, de közelebb van a „bőrhíd” fogalomhoz. /Az egyéb megoldásokra l. még a bűrűhíd címszónál leírtakat./ Mindenesetre a rendelkezésre álló adatokban megmutatkozó sokféleség a hídszerű alkalmatosságok kategorikus osztályozása ellen szól.

A bűrűhíd /szó/változat egyben azt is mutatja, létezik /és nyilván létezett/ ilyen összetétel, melyből a bőrhíd szó -- amint Keresztes is mondja -- hangtanilag simán levezethető. /A bűrű ű-jének megrövidülése, majd összetételben mgh.-kiesés a kétnyíltszótagos tendencia értelmében, és esetenként első szótagi nyíltabbá válás./ Keresztes még csak feltette a bűrűhíd előzmény meglétét /a 329. lapon meg is csillagozta/, Szentmihályi már talált rá néhány adatot, de a következő megjegyzéssel kommentálta őket: „A bűrűhíd szóalak rendkívül ritka”

/28. jegyz./, ezzel azt akarván bizonyítani, hogy nem jöhet szóba a bőrhíd előzményeként. Ha viszont az adatgyűjtés mai állapota alapján ítéljük meg a kérdést, azt látjuk, hogy pl. a bűrühíd : bűrhíd /bőrhíd/ arány a helynevekben 8 : 9, tehát minimális a különbség. /Persze egy esetleges nagyobb arányeltolódásnak sem lenne feltétlen bizonyító értéke. Tudjuk például, hogy az ökrök szóalak előzménye *ökörök volt, még akkor is, ha ez a ma szinkroniájában egyáltalán nem jelenik meg./

6. Lássuk ezek után az összetétel j e l e n t é s t a n i kérdéseit. Szentmihályi közleményének 28. jegyzetében többek között ezt olvassuk: A bűrühíd „nem egy kivesző régi, hanem egy keletkező újabb forma, mivel a bűrű önmagában is kifejezi egy hídféleség fogalmát, a híd szó megismétlése [pontosabban: a bűrű mellett való megjelenése -- J. D.] tehát csakis a bűrű szó fogalmának helyi elmosódása /vagy pontatlan gyűjtés/ >>eredménye<<.” A pontatlan gyűjtést, gondolom, azonnal kizárhatjuk, hiszen a máshonnan is előkerült adatok igazolják a zalaiak hitelességét. A bűrühíd valóban „újabb forma” a bűrű-höz képest, hiszen annak felhasználásával alakult. /Másképp viszont -- szerintem -- eredetibb, „régibb” a bőrhíd-hoz képest./ Az azonban nem feltétlenül igaz, hogy az összetétel „csakis a bűrű szó fogalmának helyi elmosódása” miatt keletkezett. Ugyanez a jegyzetben olvasom, hogy Zalában 44 helynév alakult e szóval. Persze ettől még megindulhatott az elhomályosulás folyamata, de úgy látom, a magyar nyelvterület egészét tekintve itt tartja magát legjobban e tájzó. Markó Imre Lehel is teljes értékű szóként közli a bűrű-t Kiskanizsai szótárában /Bp., 1981./, nem jelez halódást. A bűrühíd összetételt én a pulikutya, pincsikutya-féle alakulatokhoz tudnám hasonlítani, amelyekben az előtag leszűkíti az eleve tágabb jelentésű utótag értelmét. Tehát nem azért mondunk pulikutyá-t, pincsikutyá-t, mert a puli vagy pincsi jelentése már elhomályosult volna. Mindazonáltal az utótag meg is világítja, illetve megerősíti az előtag jelentéstartalmát, tehát az összetétel valóban segítheti egy szó konzerválódását. -- Sokkal lényegesebbnek tartom azonban azt a jelentésváltozást, amely a bűrühíd > bűrhíd~

bőrhíd átalakulást követte. Ezzel az előtag lassan egy másik főnév, a bőr vonzáskörébe került. Az átértékelődést a külső, nyelven kívüli tényezők is segítették, hiszen a népi hídépítés termékei /a vízben bőrként lebegő, úszó hídféleségek, ingatag töltések/ jó szemléleti alapot adtak hozzá. Így megvolt a lehetőség a szóhasadás kialakulásához is: a bürü, bürühíd jelentené a pallóból, gerendából épült, a bőrhíd pedig a nádkévéből, növényi fonadékból stb. összeállított ingatagabb hídféleséget. Ennek a lehetséges szóhasadásnak azonban legfeljebb csak halvány nyomait látjuk. Ahhoz, hogy a folyamat kiteljesedjék, a párhuzamos nyelvi formáknak huzamosabb együttélésére és ezzel egyidejűleg /mitöbb: ugyanazon helyen/ határozottabb tárgyi elkülönülésre lett volna szükség. Ezzel szemben azt látjuk, hogy maga a bürü is -- alkalmazkodva a helyi körülményekhez -- a legváltozatosabb jelentéseket veszi fel; az említettekén kívül l. pl. 'nádkévékből készült híd' /ÚMTsz. I, 659 -- a. mellékjelentés/, 'növényi hulladékból és trágyából készült, a sáron átvezető töltésféle' /uo. -- b. mellékjelentés/, 'mocsaras, békanyálas tó [!]' /VMFN. -- 2. jelentés/, 'az utcán a kisebbik híd a járdáról a kocsútra' /SMFN. 37 -- 2. jelentés/, 'a ház előtti árokba lefektetett kútgyűrű' /Veszprém megye földrajzi nevei. I. A tapolcai járás... Bp., 1982. MNyTK. 156. sz. 17/ stb.

7. Végül ki kell térnünk Keresztesnek és Szentmihályinak még egy aggályára, a s z ó f ö l d r a j z i helyzetre. Szentmihályi ezt írja tanulmánya 25. jegyzetében: „A felsorolt adatokból kitűnik, hogy a bőrhíd, bürhíd, börgát szó és fogalom -- a hiányos földrajzi névgyűjtés ellenére -- szinte az egész magyar nyelvterületről ismert. Viszont a más eredetű bürü /börü/ »a Dunántúlon kívül szinte elő sem fordul« . /KERESZTES, i. m. 326./" Ezzel szemben a ma rendelkezésre álló adatok alapján úgy látszik: a bőrhíd tájszó főleg azokon a területeken jelentkezik, amelyeken a bürü és bürühíd, de földrajzi szétszóródása északon és délen valamivel tágabb körű /pl. Heves megyéből, valamint Ipolyságról és Szeged környékéről is van adat, ahonnan a bürü és a bürühíd nem került elő,

viszont az utóbbiak a Tiszántúlon eljutottak egészen a Sárrétig és Szabolcsig/. Hogy a bőrhíd elterjedése szélesebb körű, következhet abból is, hogy alakilag és jelentésbelileg eltávolodott nyelvi előzményétől, s míg a bürü saját elterjedésének határvonalán gyenge pozícióba került, ugyanitt a bőrhíd a népetimológián keresztül még kaphatott egy kis „lendületet”. Talán hasonló lehet a helyzet a tanulmány elején említett bőrfá-val is /amelyben -- mint Keresztes írja/-- szintén a bürü lappang/: délen Szlavóniáig /l. SzlavSz. I, 95/, északkeleten Beregszászig /l. ÚMTsz. I, 422/ vándorolt el. Azonban itt a keletkezéstörténettől függetlenül igen megnehezíti az áttekintést az, hogy a szó újkori története szorosan, szinte szétbogarozhatatlanul összefonódott a bélfá-éval. /Az ÚMTsz. egy címszó alá sorolta adataikat./

A fentiekén túl még az a következtetés is megkockáztatható, hogy a bürü nem kétszeres átvétellel került a magyarba, hanem egyszeressel, mégpedig a déli szlávból, a nyelvterület délnyugati részén, főleg Vas, Zala és Somogyon keresztül. Jól mutatják a terjedés irányát az észak és kelet felé ritkuló helynevek is. E szláv jövevényt nem szerepel SZABÓ T. ATTILA „Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár”-ában, és hiányzik az erdélyi helynévgyűjtemények anyagából is. /Tájékozódásul a következő forrásokat néztem át: SZABÓ T. ATTILA, Décs helynevei. Turda, 1937., UŐ., Kalotaszeg helynevei. Kolozsvár, 1942.; SZABÓ T. ATTILA--GERGELY BÉLA, A kolozsmegyei Borsavölgy helynevei. Kolozsvár, 1945., UŐK., A Dobokai völgy helynevei. Kolozsvár, 1946.; ÁRVAY JOZSEF, A barcasági Hétfalu helynevei. Kolozsvár, 1943./ Hasonlóan negatív eredménnyel járt néhány nagyobb magyarországi névgyűjtemény átvizsgálása is /pl.: KÁZMÉR, ASzigFN.; INCZEFI, FNNévtv., UŐ., SzegFN.; MEZŐ, BaktFN.; KÁLNÁSI, FehGyFN.¹; HAJDÚ, Csephn.; stb./.

8. Összefoglalásul megállapíthatjuk: KERESZTES KÁLMÁN első helyen említett feltevése, miszerint a bőrhíd tájszó a bürü-híd ~ börü-híd összetételből származik, védhető, sőt nagyon valószínű. SZENTMIHÁLYI IMRE írása néhány remek új adattal és főleg új szempontok felvetésével vitte előbbre a probléma meg-
 * A földrajzi köznevek szótára /495/ nem tartalmazza, de utólag találtam egy adatot Fülesd anyagában: „Bürü ~ Börü, -be /L, Ds, sz, r, 93/...Nagy része vízenyős terület”/89/. A híd tehát már nincs meg. --/Kár, hogy e szép munkának nincs névmutatója!/
 72

oldását. Esetenkénti tévedéseik főleg adattáiraik hézagos voltából következnek. Tanulmányuk megjelenése óta azonban új tájszótárak és helynévgyűjtemények láttak napvilágot, amelyek birtokában -- úgy gondolom -- megnyugtatóan sikerült megoldani az idevágó legfontosabb kérdéseket.

JUHÁSZ DEZSŐ

SZOKATLAN ALAKI SZERKEZETŰ HELYNEVEK

1. A tulajdonnevek alaki tipológiája számon tartja a nem egyes számú, nem alanyeseti alakú, nem főnévi eredetű vagy egyéb alakszerkezeti különlegességeket mutató neveket /vö. A. Gardiner, *The Theory of Proper Names*. Oxford 1954. 23., A. Bach: *Deutsche Namenkunde*. Heidelberg 1953--1954. II/1: 67, 75, 109; J. Soltész K., *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Bp. 1979. 11--16/. Nem sokat tudunk azonban arról, hogy az ilyen nevek kuriózumok-e vagy szerves részei egy-egy nyelv névrendszerének. A hazánkban készülő megyei földrajzinév-gyűjtemények bőséges mikrotoponímiai anyagot szolgáltatnak e kérdés vizsgálatához. A „Tolna megye földrajzi nevei” /TMFN./ és a „Baranya megye földrajzi nevei” /BMFN./ c. köteteket tanulmányoztam át. Emlékeztetőül: Tolna megyében 108, Baranyában 320 település helynévanyaga van feldolgozva.

Cikkemben az idézett adatok után a kötetekben használt kódszámok helyett a település nevét adom meg, a Tolna megyeiekét T. betűjelzéssel -- a Baranya megyeiek többségben lévén nem szorulnak megkülönböztetésre. Az írásbeli /kataszteri, ill. a Pesty-féle gyűjtésből származó/ helyneveket a kötetekből ismert eljárással [] közé teszem.

2. A t ö b b e s s z á m ú helynevek -- a mikrotoponímiában főleg -földek, -kertek, -rétek, -szőlők utótagúak -- olyan nagy számúak, hogy nem tarthatjuk őket különlegességeknek. Figyelmet akkor érdemelnek, amikor a többes számú jelleg elhomályosodik. Szövegben a számbeli egyeztetés hiánya mutat